

Центар за права детета

НАЦРТ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ И ЗАШТИТУ ДЕЦЕ ОД ТРГОВИНЕ И ИСКОРИШЋАВАЊА У ПОРНОГРАФИЈИ И ПРОСТИТУЦИЈИ (2012–2016)

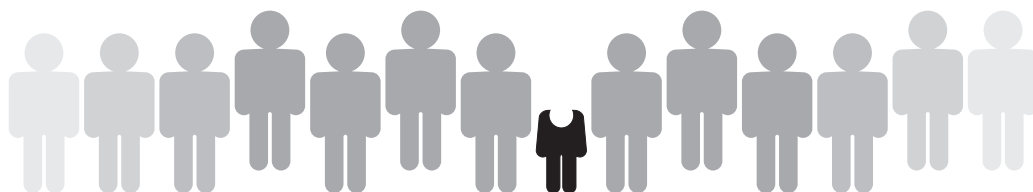
Save the Children
Norway

NORWEGIAN MINISTRY
OF FOREIGN AFFAIRS

OAK
FOUNDATION

**НАЦРТ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ
ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ И ЗАШТИТУ ДЕЦЕ
ОД ТРГОВИНЕ И ИСКОРИШЋАВАЊА
У ПОРНОГРАФИЈИ И ПРОСТИТУЦИЈИ
(2012–2016)**

**НАЦРТ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ
ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ И ЗАШТИТУ ДЕЦЕ
ОД ТРГОВИНЕ И ИСКОРИШЋАВАЊА
У ПОРНОГРАФИЈИ И ПРОСТИТУЦИЈИ
(2012–2016)**

Издавач

Центар за права детета
Београд, Скендербегова 20/12
011 33 44 170
www.cpd.org.rs
office@cpd.org.rs

За издавача

Ивана Стевановић

Уредник свих издања

Ивана Стевановић

Приредиле

Ивана Стевановић
Милена Голић

Радну групу за израду Нацрта Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији су чинили представници: Центра за права детета, АТИНЕ, АСТРЕ, Веосupport-а, Министарства унутрашњих послова, Министарства рада и социјалне политике, Службе за координацију заштите жртава трговине људима као и Национални координатор за борбу против трговине људима.

Лектура/коректура

Тања Богичевић

Дизајн

Растко Тохол

Штампа

Игам, Београд

Тираж 300

Штампано

2011. године

Ова публикација је одштампана уз подршку организације Save the Children и финансијску подршку норвешког Министарства спољних послова и ОАК фондације. Садржај и ставови изнети у овој публикацији су ставови аутора и на на који начин не одражавају ставове Save the Children.

Сва права задржана. Садржина ове публикације може бити коришћена или копирана у некомерцијалне сврхе уз навођење организације Save the Children као извора.

У овој публикацији изнети су ставови деце, адолесцената, стручњака, особља и осталих који су учествовали у Regional Child Trafficking Response Program (CTRP).

Садржај

Предговор	5
Увод	9
Полазне основе	12
Визија и принципи	14
Анализа контекста	17
Међународни оквир	17
Национални контекст	23
Кључни актери и секторски механизми за превенцију и заштиту деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији	31
Анализа стања и проблема	48
Деца жртве трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији	48
Анализа законодавног оквира и система превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији	62
Области за приоритетно деловање	65
Стратешки циљеви	68
Специфични циљеви и мере	69
Аранжмани за имплементацију Стратегије	77
Ресурси потребни за имплементацију Стратегије	81
План праћења и оцена успешности Стратегије	82
Summary	84

Предговор

Нацрт Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од трговине и искоришћавања деце у порнографији и проституцији (у даљем тексту: Нацрт стратегије) свеобухватан је документ који представља први корак у развоју системског приступа превенцији и заштити деце од трговине и искоришћавања деце у порнографији и проституцији.

Центар за права детета, Републички тим за борбу против трговине људима и Национални координатор за борбу против трговине људима су током 2009. године започели иницијативу израде Нацрта стратегије у оквиру пројекта „Развој Модела Националне стратегије за борбу против трговине људима”. Пројекат је реализован у оквиру Регионалног програма борбе против трговине децом, координисаног од стране Save the Children Норвешке, а уз финансијску подршку Министарства иностраних послова Норвешке и ОАК фондације.

Појава трговине децом и њиховог искоришћавања у проституцији и порнографији је друштвено све уочљивија и препознатљивија у широј јавности као тема која захтева адекватније и ефикасније системе превенције и заштите. Ово је препознато и од стране Комитета за права детета, који је разматрајући извештај Републике Србије о спровођењу Конвенције о правима детета, дао закључне примедбе и препоруку да Република Србија као држава уговорница Конвенције треба да изради свеобухватну Националну стратегију за спречавање трговине децом и сексулане експлоатације деце.

У циљу израде Нацрта стратегије, почетком 2009. године формирана је радна група сачињена од представника организација грађанског друштва (Центар за права детета, Астра, Атина, Veosupport) и Владиног сектора (Национални координатор за борбу против трговине људима, Служба за координацију заштите жртава трговине људима, представници Министарства унутрашњих послова и Министарства рада и социјалне политике). Радна група развила је Модел Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од трговине и искоришћавања деце у порнографији и проституцији као полазну основу за даљу операционализацију стратешких циљева и мера, чијом реализацијом ће се унапредити постојећи систем.

Током 2010. и 2011. године, а у сарадњи са Министарством за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, Министарством унутрашњих послова, Министарством културе, информисања и информационог друштва, Министарством рада и социјалне политике, Службом за координацију заштите жртава трговине људима, Вишим јавним тужилаштвом из Београда, Организационом јединицом ИНТЕРПОЛ-а за Србију и удружењима грађана Veosupport, Атина и Астра, Центар за права детета финализовао је израду Нацрта Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од трговине и искоришћавања деце у порнографији и проституцији.

Нацрт стратегије представља полазну основу, смернице за будућност, али је отворен, што значи да може претрпети одређене измене у складу са кретањима у друштву и остваривањем појединих циљева датих у овом документу. Циљеве и мере дефинисане Нацртом стратегије, потреба је даље операционализовати, те обез-

бедити координисану и правовремену имплементацију која ће допринети унапређењу постојећег система.

Предуслов израде Нацрта стратегије био је широк консултативни процес са представницима државних структура, водећих међународних организација и Организација грађанског друштва које активно делују на пољу превенције и заштите деце жртава трговине људима и искоришћавања деце у порнографији и проституцији у Републици Србији.

Процес израде био је базиран на партиципативном приступу свих релевантних актера, кроз активно учешће на округлим столовима, састанцима радне групе и организованим стручним скуповима.

У изради Нацрта стратегије примењени су напредни методолошки стандарди уз коришћење свих доступних материјала. Консултовани су релевантни међународни инструменти, документи Савета за права детета и надлежних министарстава.

Сматрамо да овако израђен документ представља јединствено решење на пољу унапређења Националног оквира за превенцију и заштиту деце од трговине и искоришћавања деце у порнографији и проституцији. Захваљујући подршци и активном учешћу свих релевантних чиниоца у изради Нацрта стратегије, широком консултативном процесу који је обухватио све најрелевантније актере на пољу заштите деце, овај свеобухватни документ представља и пример добре праксе. Посебна вредност процеса израде Нацрта стратегије је и у чињеници да је она додатно подстакла одговоран однос и сарадњу свих актера који се баве питањем превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији.

У жељи за остварењем визије на којој почива Нацрт стратегије, да сва деца у Републици Србији одрастају у окружењу безбедном од сваке врсте насиља, експлоатације и искоришћавања, Нацрт стратегије достављен је на даље разматрање Ивици Дачићу, заменику председника Владе Републике Србије, председнику Савета за борбу против трговине људима Владе Републике Србије, а у циљу усвајања од стране Владе Републике Србије.

Иако се у моменту приређивања ове публикације Нацрт стратегије налази на даљем разматарњу, верујемо да ће ова публикација бити од користи свим организацијама, институцијама, појединцима и службама које се баве темом превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања деце у порнографији и проституцији.

Увод

Питање превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији у Србији је важно друштвено, социјално и правно питање и подразумева системско, темељно и синхронизовано бављење њиме.

Нацрт стратегије за превенцију и заштиту деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији (у даљем тексту: Нацрт стратегије) у Србији је свеобухватни документ за дефинисање општих и специфичних стратешких циљева и мера на националном нивоу, чијом ће се реализацијом унапредити постојећи систем и допринети решавању овог растућег проблема. Истовремено, Нацрт стратегије је намењен и свим организацијама, институцијама, појединцима и службама који се на директан или индиректан начин баве темом заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији.

Влада Републике Србије усвојила је 2006. године Стратегију борбе против трговине људима која трговину децом третира као потпитање трговине људима тако да се мере предвиђене стратегијом, које се односе на пунолетна лица, примењују и на децу (малолетна лица) жртве трговине. Стратегија је операционализована у Националном плану акције за борбу против трговине људима усвојеним од стране Владе 2009. године.

Недостатак обједињених података о димензијама, учесталости, специфичним облицима појава трговине, и искоришћавања деце

у проституцији и порнографији, као и о ризичним групама деце која због својих карактеристика могу бити потенцијалне жртве, указује на системске пропусте, проблеме и задатке који захтевају већу друштвену пажњу. Узимајући у обзир ове чињенице, те узраст, зрелост, рањивост и последице које искуство жртве оставља на децу, евидентна је неопходност да се проблем трговине децом, дечје проституције и дечје порнографије, као и њихова свеобухватна заштита од трговине и искоришћавања у проституцији и порнографији, издвоји као предмет посебне националне стратегије која ће утврдити правце даљег деловања у складу са специфичним потребама детета. Препоруке Комитета за права детета упућених Републици Србији да као држава уговорница Конвенције о правима детета треба да изради свеобухватну Националну стратегију за спречавање трафикинга и сексулане експлоатације деце иду у истом правцу, као и УНХЦХР Принципи и смернице о људским правима и трговини људима који упућују на посебне мере заштите и помоћ деци жртвама трговине. Ове смернице налажу да се законима, политикама, програмима и интервенцијама, деца која су била предмет трговине третирају одвојено од одраслих лица.

Процес израде Нацрта стратегије инициран је од стране Центра за права детета, Републичког тима за борбу против трговине људима и Националног координатора за борбу против трговине људима, а у сарадњи са Министарством за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, Министарством унутрашњих послова, Министарством културе, информисања и информационог друштва, Министарством рада и социјалне политике, Службом за координацију заштите жртава трговине људима, Вишим јавним тужилаштвом из Београда, Организационом једи-

ницом ИНТЕРПОЛ-а за Србију и удружењима грађана Veosupport, Атина и Астра.

Израда Нацрта стратегије заснована је на партиципативном приступу свих кључних заинтересованих страна, уз примену напредних методолошких стандарда, а уз подршку организације Save the Children Норвешке и ОАК Фондације.

Нацрт стратегије чине стандардна поглавља која дефинишу полазне основе за њену израду, утврђују пројекцију визије жељеног стања у области превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у проституцији и порнографији, поставља основне принципе деловања, пружа анализу међународног и националног контекста, укључујући преглед релевантних друштвених актера и опис стања у предметној области, укључујући приоритетна поља деловања у Србији. Документ утврђује опште и специфичне стратешке циљеве и мере, аранжмане за имплементацију Стратегије, укључујући оквир за план праћења и оцењивања успешности (мониторинг и евалуација) и одељак о ресурсима.

Стратешки документ треба да прати израда три оперативна документа-акциона плана (за област превенције и заштите деце од трговине, искоришћавања у проституцији и порнографији).

Стратегија ће се донети за период од 2012. до 2016. године.

Полазне основе

Полазне основе за израду посебне стратегије којом се јединствено и темељно отвара тема превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у проституцији и порнографији чине следећи елементи:

- Ратификовањем Конвенције о правима детета држава Србија је преузела обавезу да предузима мере за спречавање насиља над децом и да обезбеди заштиту детета од свих облика насиља у породици, институцијама и широј друштвеној средини, укључујући све облике сексуалне експлоатације и сексуалне злоупотребе, насилног одвођења деце и трговину децом. Конвенција такође одређује обавезу државе да обезбеди мере подршке за физички и психички опоравак детета – жртве насиља и његову социјалну реинтеграцију.
- Посвећеност државе Србије поштовању права и унапређењу права детета огледа се и у бројним стратешким документима Владе и законима које је Народна скупштина Републике Србије усвојила, као и у реформским процесима у области социјалне и здравствене заштите, образовања, правосуђа и полиције и другим областима, започетим након демократских промена 2000. године. Између осталог, израђен је и усвојен Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања (2005), а затим и посебни протоколи за установе социјалне заштите (2006), полицију (2006), образовно-васпитни систем (2007), систем здравствене заштите (2009) и правосуђе (2009).

- Тема превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у проституцији и порнографији добила је свој заслужени простор и препозната је као важна од стране релевантних друштвених актера, укључујући надлежна министарства, државне институције, медије, домаће и стране невладине организације, научна и стручна удружења.
- Појава трговине децом и њиховог искоришћавања у проституцији и порнографији је друштвено све уочљивија и препознатљивија у широј јавности као тема која захтева адекватније и ефикасније системе превенције и заштите.
- Процес демократизације друштва и придруживање Европској унији отворио је питање увођења високих стандарда у заштити људских права и слобода и, са тим у вези, превенција и заштита деце од свих облика злостављања, занемаривања и искоришћавања постављена је као један од државних приоритета.

Визија и принципи

Визија коју поставља Нацрт стратегије је да сва деца у Републици Србији, без обзира на узраст, пол, национално или етничко порекло, породични статус и било које друге социјалне или индивидуалне карактеристике детета и његове породице, одрастају у окружењу безбедном од сваке врсте насиља, експлоатације и искоришћавања.

Србија је виђена као земља у којој се у пуној мери поштују личност, достојанство и права детета, уважавају његове потребе и развојне могућности и омогућава развој вештина којима се дете оснажује да препозна и заштити се од свих околности које сматра угрожавајућим по свој интегритет.

Основни принципи на којима почива Нацрт стратегије произилазе из Конвенције о правима детета, међународног документа којим се на свеобухватан начин гарантују права детета. Те темељне принципе чине:

■ Право детета на живот, опстанак и развој

Сви облици трговине децом и њиховог искоришћавања у проституцији и порнографији којима се угрожава и нарушава физички, психички и полни интегритет, представљају повреду једног од основних права детета, а то је право на живот, опстанак и развој. Имајући наведено у виду, овај Нацрт стратегије односи се на сву децу чија је добробит угрожена, односно децу чији су живот и здравље непосредно угрожени (деца жртве) или постоје

околности које указују да њихов живот и здравље могу бити непосредно угрожени (деца у ризику – потенцијалне жртве).

■ Недискриминација

Нацрт стратегије се односи на сву децу (малолетна лица), без дискриминације, односно, без обзира на породични статус, етничко порекло и било које друге социјалне или индивидуалне карактеристике (пол, језик, вероисповест, националност, менталне, физичке или друге специфичности) детета и његове породице или члана породице.

Нацрт стратегије се односи на сву децу, укључујући и децу стране држављане и децу без држављанства у свим срединама: у породици (биолошкој, хранитељској, усвојитељској), у установама где деца бораве привремено или трајно (школе, предшколске установе, летовалишта, дневни боравци, школски интернати, домови за децу и друге установе), на улици и другим местима где се деца налазе.

■ Најбољи интерес детета

Превасходност најбољег интереса детета подразумева да интерес детета има предност над интересом родитеља, односно старатеља, установе или заједнице, у ситуацијама када се ови интереси разликују од интереса детета.

■ Партиципација

Партиципација детета обезбеђује се тако што деца треба да буду питана, да добију примерене информације и могућност

да слободно изразе своје мишљење о свим питањима која их се тичу у свим фазама процеса заштите, и то на начин који одговара њиховом узрасту и разумевању ситуације у којој се налазе.

Анализа контекста

Међународни оквир

Међународни оквир релевантан за питања превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији је свеобухватан и подстицајан, што се огледа у чињеници да се међународне и ЕУ институције и организације озбиљно баве овом глобалном темом креирајући правце за националне мере. Следи преглед одабраних међународних и регионалних инструмената од превасходног значаја за предмет овог Нацрта стратегије:

Конвенција о правима детета. Ратификацијом Конвенције о правима детета земље уговорнице су се, између осталог, обавезале да свако дете заштите од експлоатације и од обављања било ког посла који би могао да буде опасан по живот и здравље детета, односно који представља угрожавање и/или повреду његовог физичког, емотивног и сексуалног интегритета. Потврђивањем Конвенције о правима детета (у даљем тексту: КПД) наша земља је преузела обавезу да предузима мере у циљу спречавања насиља над децом и обезбеђивања заштите од свих његових појавних облика (у породици, институцијама, широј друштвеној средини, итд). Такође, земље уговорнице су се обавезале да осигурају мере подршке за физички и психички опоравак детета – жртве свих облика експлоатације, као и да осигура социјалну реинтеграцију, односно обезбеде интеграцију детета у нову социјалну средину.

Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији (у даљем тексту: Протокол) обавезује државе уговорнице, поред осталог, да усвоје одговарајуће мере за заштиту права детета жртава радњи забрањених Протоколом у свим фазама кривичног поступка. Такође, у смислу Протокола: „Државе уговорнице ће обезбедити да неизвесност у погледу стварне старосне доби жртве не спречи покретање кривичног поступка, укључујући истражне радње усмерене на утврђивање старосне доби жртве. Да у поступању од стране система кривичног правосуђа, са децом жртвама незаконитих радњи описаних у овом Протоколу, најбољи интерес детета буде приоритет”. Државе уговорнице предузеће, такође, мере како би обезбедиле одговарајућу обуку, посебно правну и психолошку, за лица која раде са жртвама незаконитих радњи забрањених према овом Протоколу и усвојити мере како би заштитиле безбедност и интегритет лица и/или организација укључених у спречавање и/или заштиту у рехабилитацију жртава таквих незаконитих радњи.

Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета и Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људима, нарочито женама и децом (Палермо протокол) из 2000. године, представљају прве међународне инструменте у којима је постигнут консензус, на нивоу међународног права, у погледу дефинисања трговине људима. За питања трговине децом Палермо протокол има двоструки значај. Њиме се, пре свега, даје дефиниција трговине људима која подразумева читав низ понашања као што су: врбовање, превозење, пребацивање, скривање или примање лица, а у циљу експлоатације и злоупотребе жртве. Кључни елемент бића овог кривичног дела су

средства која се примењују: употреба претње или силе или других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем и која овом делу дају обележја трговине. У циљу обезбеђивања заштите деце као посебно осетљиве категорије, Палермо протоколом је предвиђено кажњавање трговине децом чак и уколико није употребљено неко средство принуде, присиле, односно злоупотребе. То подразумева да се и у случају пристанка детета, оно има сматрати жртвом трговине и уживати посебну заштиту.

Конвенција МОР бр. 182 о најгорим облицима дечјег рада (1999, Женева), заједно са Препоруком 190. која се односи на забрану и директно деловање ради укидања најгорих облика дечјег рада, од огромног је значаја за ову област. Овај међународни уговор односи се на све особе млађе од 18 година и обавезује стране уговорнице да предузму хитне и ефикасне мере којима ће се обезбедити забрана и укидање најтежих облика дечјег рада.

Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима изричито прописује да ће дете жртва трговине људима добити посебне мере заштите у судском поступку које ће водити рачуна о његовим најбољим интересима, а када старосна доб жртве није извесна, а постоји оправдана сумња да је жртва дете, то лице треба сматрати дететом и потребно је да му се пружи посебне заштитне мере све до потврђивања његове старосне доби, прописано је одредбама ове Конвенције.

Државе уговорнице **Конвенције Савета Европе о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања** обавезале су се на предузимање неопходних законодавних и других мера у смислу санкционисања производње дечје порнографије; нуђења или стављање на располагање дечје порнографије; дистрибуције или преноса дечје порнографије; набављања дечје порнографије за себе или другу особу; поседовања дечје порнографије; свесно прибављање приступа, преко информационо-комуникационих технологија, дечјој порнографији. Од великог значаја су и одредбе ове Конвенције које постављају стандарде који се морају поштовати у ситуацијама када се обавља разговор са дететом жртвом сексуалне експлоатације, што подразумева и разговор са дететом које је искоришћено у порнографске сврхе (дететом жртвом дечје порнографије). У таквим ситуацијама државе уговорнице се обавезују на предузимање неопходних законодавних и других мера којима се обезбеђује: да се разговори са дететом одрже без неоправданог одлагања по пријављивању чињеница надлежним органима; да се разговори са дететом обаве, када је неопходно, у просторијама за то пројектованим или адаптираним; да разговоре са дететом води стручњак за то оспособљен и по могућности иста особа; да број разговора буде што мањи и то само онолико колико је преко потребно за потребе кривичног поступка; односно, да дете прати његов правни представник или када је одговарајуће, одрасла особа по његовом избору, сем ако суд не донесе образложену одлуку о супротном у погледу те особе.

Конвенција Савета Европе о сајбер криминалу представља први међународни уговор у коме се експлицитно доводи у везу дечја порнографија и компјутерски систем и дефинишу појмови као

што су: „рачунарски систем”, „рачунарски податак”, „давалац услуге”, односно „податак о саобраћају”. Конвенцијом Савета Европе о сајбер криминалу предвиђени су и посебни процесноправни механизми као неопходан минимум стандарда које је потребно испунити да би се обезбедили предуслови за успешно сузбијање високотехнолошког криминала и које би као такве требало имплементирати у национална законодавства. Државе уговорнице дужне су да пропишу следеће радње као радње извршења кривичног дела:

- производња дечје порнографије, у сврху њене дистрибуције преко рачунарског система;
- нуђење или чињење доступним дечје порнографије преко рачунарског система;
- дистрибуција или преношење дечје порнографије преко рачунарског система;
- набављање дечје порнографије преко рачунарског система, за себе или за другога;
- поседовање дечје порнографије у рачунарском систему или на медијумима за чување рачунских података.

Конвенцијом Савета Европе о сајбер криминалу предвиђени су и посебни процесноправни механизми као неопходан минимум стандарда које је поребно испунити да би се обезбедили предуслови за успешно сузбијање високотехнолошког криминала и које би као такве требало имплементирати у национална законодавства.

Посебан значај имају и три Светска конгреса о сексуалном искоришћавању деце и адолесцената (ЕСРАТ International, са мисијом сузбијања свих облика сексуалне комерцијалне експлоатације деце и адолесцената, чији је члан за Србију од 1998. удружење грађана Veosupport – ЕСРАТ Србија).

- На првом Конгресу, 1996. године, посвећеном сузбијању сексуалне комерцијалне експлоатације деце и адолесцената усвојена је Стокхолмска декларација и План за деловање који позива на здружено деловање држава против комерцијалне сексуалне експлоатације деце, свеобухватну друштвену превенцију и усвајање мера заштите деце од комерцијалне сексуалне експлоатације, усвајање мера за опоравак и реинтеграцију деце жртава уз учешће деце, сагласно узрасту, у конципирању и спровођењу активности и мера везаних за њихову заштиту од сексуалне комерцијалне експлоатације;
- На другом Светском конгресу (2002, Јокохама) усвојен је документ „Глобална обавеза из Јокохаме” који промовише сарадњу између држава и свих сектора друштва и садржи препоруке о криминализовању комерцијалног сексуалног искоришћавања деце и других облика сексуалног искоришћавања деце.
- Трећи конгрес (2008, Рио де Жанеиро) донео је документ „Декларација из Рио” којом се позива на акције за спречавање и заустављање сексуалног искоришћавања деце и адолесцената које треба реализовати до краја 2013. године, а нарочито се истиче потреба да све државе ратификују све релевантне међународне и регионалне инструменте за заштиту деце, те да их, у складу с тим и спроводе.

За Републику Србију од посебног значаја су и Препоруке Комитета за права детета, усвојене на 1541. састанку одржаном 11. јуна 2010. године у Женеви, а поводом разматрања Иницијалног извештаја Републике Србије по Факултативном протоколу уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечјој порнографији и дечјој проституцији. У препорукама се инсистира на свеобухватном и стратешком приступу у превенцији и заштити деце од продаје и њиховог искоришћавања у порнографији и проституцији, а посебно у области заштите деце од порнографије путем Интернета.

Национални контекст

Законодавни оквир

Следи приказ најважнијих резултата постигнутих на законодавном плану релевантних за предмет Нацрта стратегије. Иако се у целини може говорити о релативно развијеном и повољном законодавном оквиру, постоји потреба за његовим даљим унапређивањем у појединим сегментима, пре свега, у циљу доследне разраде адекватних механизма имплементације нових законских института.

Најважнији резултати који су постигнути на законодавном плану до средине 2011. године када је финализирана израда овог документа су:

— Године 2006. донет је Устав који изричито говори о правима детета, по први пут у уставноправној историји Републике Србије.

Према Уставу, физички и психички интегритет је неповредив, нико не може бити држан у ропству или у положају сличном ропству. Сваки облик трговине људима је забрањен. Сексуално и економско искоришћавање лица које је у неповољном положају сматра се принудним радом. Деца су заштићена од физичког, психичког, економског и сваког другог искоришћавања или злоупотребе. Деца млађа од 15 година не могу бити запослена нити, ако су млађа од 18 година, могу да раде на пословима штетним по своје здравље, образовање или морал.

— Усвојен је и велики број важних закона од којих издвајамо:

- Породични закон установљава обавезу државе да предузме све потребне мере за заштиту детета од занемаривања, од физичког, сексуалног и емоционалног злостављања, те од сваке врсте експлоатације, као и обавезу свих дечјих здравствених и образовних установа, установа социјалне заштите, правосудних и других судских органа, удружења и грађана да обавесте јавног тужиоца или орган старатељства о потреби и разлозима за заштиту права детета. Породични закон, такође, установљава право детета на независно заступање у случајевима колизије интереса детета и законског заступника детета и уводи специјализацију судија за поступање у породичним стварима. Обуку судија спроводи Правосудна академија сходно Правилнику о програму и начину стицања посебних знања из области права детета судија који суде у поступцима у вези са породичним односима;
- Закон о здравственој заштити гарантује право сваком пацијенту да здравствену заштиту остварује уз поштовање највишег могућег

стандарда људских права и вредности. На тај начин, први пут, дете-пацијент има гарантовано право на физички и психички интегритет и на безбедност своје личности, као и на уважавање његових моралних, културних, религијских и филозофских убеђења;

- Закон о основама система образовања и васпитања забрањује физичко насиље и вређање личности деце, односно гарантује право детета (ученика) на заштиту од дискриминације и насиља;
- Закон о раду садржи посебне одредбе које се односе на то да се радни однос може засновати са лицем које има најмање 15 година живота; да лице млађе од 18 година живота може да заснује радни однос само уз сагласност родитеља, усвојитеља, или старатеља и то ако такав рад не угрожава његово здравље, морал и образовање, односно ако такав рад није забрањен законом;
- Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица ради посебне заштите личности малолетних лица као оштећених, односно оштећених који се саслушавају као сведоци у кривичном поступку, изричито предвиђа увођење посебне специјализације свих актера кривичног поступка (судија који председава већем, јавни тужилац, истражни судија, полицијски службеник и пуномоћник оштећеног) у случају када се суди пунолетним учиниоцима 27 таксативно набројаних кривичних дела (између осталог и за кривично дело: приказивање, прибављање и поседовње порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију, трговина људима, трговина малолетним лицима

ради усвојења...), односно у свим оним случајевима када то процени специјализовани јавни тужилац. Такође, закон садржи нова доказна правила која су доживела значајне процесне модификације и то, пре свега, у светлу заштите малолетног оштећеног лица;

- Кривични законик прописује широку лепезу кривичних дела која могу бити учињена „на штету деце и малолетника”, а у циљу њихове кривичноправне заштите;
- Законик о кривичном поступку прописује процесноправне механизме које предузимају надлежни државни органи у оквиру својих овлашћења у циљу откривања учинилаца, као и прикупљања и обезбеђивања доказа ради потпуног утврђивања чињеничног стања у кривичном поступку;
- Закон о полицији уводи специјализацију полицијских службеника који поступају у случају кривичних дела на штету малолетних лица;
- Закон о азилу установљава појам: малолетник без пратње подразумевајући под овим појмом странца који није навршио осамнаест година живота, а који приликом уласка у Републику Србију нема или је након уласка у њу, остао без пратње родитеља или старатеља. Лице које тражи азил и лице коме је одобрен азил има право на бесплатно основно и средње образовање и право на социјалну помоћ, у складу са посебним прописом. Такође, лице које тражи азил и лице коме је одобрен азил у Републици Србији имају једнака права на здравствену заштиту, у складу са прописима којима је уређена здравствена заштита странаца;

- Закон о путним исправама прописује да дете мора имати своју путну исправу, а захтев за издавање мора да буде потписан од стране оба родитеља;
- Закон о матичним књигама налаже да се рођење детета пријави најкасније 15 дана од дана рођења. Ако је дете рођено мртво, та чињеница се мора пријавити у року од 24 сата од рођења. Такође, овим законом утврђују се начин уписа у матичне књиге деце рођене у превозним средствима, деце непознатих родитеља и рођења деце без родитељског старања;
- Закон о странцима утврђује услове за одобрење привременог боравка странцу који је жртва кривичног дела трговина људима, а истом се, према законским одредбама, обезбеђује одговарајући смештај, исхрана и основни животни услови;
- Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима уређује поступак пружања међународне правне помоћи у кривичним стварима, а под облицима међународне правне помоћи подразумева се: 1) изручење окривљеног или осуђеног; 2) преузимање и уступање кривичног гоњења; 3) извршење кривичне пресуде; 4) остали облици међународне правне помоћи. Одредбе овог закона примењују се у ситуацији непостојања потврђених мултилателарних и билатералних споразума о истом, или када одређена питања њима нису уређена;
- Закон о електронским комуникацијама, поред осталог, регулише и питања која се односе на: заштиту корисника и претплатника (садржане су, пре свега, одредбе које се односе на поступање оператера у случају злонамерних и узнемиравајућих позива),

безбедност и интегритет електронских комуникација, као и тајност електронских комуникација;

- Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала предвиђа надлежност „Посебног одељења за борбу против високотехнолошког криминала Вишег јавног тужилаштва у Београду” за кривично гоњење учинилаца кривичних дела против полне слободе, која се због начина извршења или употребљених средстава могу сматрати кривичним делима високотехнолошког криминала за територију целе Републике Србије;
- Закон о социјалној заштити подстиче развој разноврсних и увођење нових социјалних услуга у заједници и укључивање више различитих актера у пружање услуга. Организација која пружа услуге социјалне заштите мора бити лиценцирана. Дете жртва трговине људима посебно је издвојено као корисник права и услуга социјалне заштите.

Стратешки оквир

Национални план акције за децу (усвојен 2004. године – Влада Републике Србије) централни је стратешки документ који је означео седам стратешких области од значаја за децу од којих је једна заштита деце од злостављања. Тренутно су у току измене и допуне Националног плана акције за децу за период 2011–2015. година у чијој је радној верзији предвиђено, поред осталог, увођење и операционализација новог стратешког циља под називом: „Унапређење националног система превенције и заштите деце од продаје и искоришћавања у порнографији и проституцији”.

Општи протокол за превенцију и заштиту деце од злостављања и занемаривања (усвојен 2005. године – Влада Републике Србије) документ је који треба да допринесе успостављању ефикасног координисаног поступка за заштиту детета од злостављања и занемаривања и који треба да омогући адекватну интервенцију, опоравак и услове за даљи безбедан развој детета. Овим протоколом задужена су министарства у чијој су надлежности послови просвете, здравља, унутрашњих послова и социјалне политике да посебним протоколима детаљније разраде интерне поступке унутар сваког појединог система, а у складу са основним принципима и циљавима Општег протокола.

Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља (усвојена 2007. године – Влада Републике Србије) операционализована је Акционим планом који је од стране Владе усвојен 2010. године. Као општи стратешки циљеви Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља одређени су: 1) развој безбедног окружења у коме ће бити остварено право сваког детета да буде заштићено од насиља у свим његовим појавним облицима, а у смислу пуне имплементације основног људског права на заштиту од свих облика физичког и менталног насиља, злоупотребе и занемаривања, нехуманих и понижавајућих поступака, сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, трговине људима и свих других облика насиља и злоупотреба, односно 2) успостављање националног система превенције и заштите деце од свих облика злостављања, занемаривања и искоришћавања.

Стратегија развоја информационог друштва у Републици Србији до 2020. године (усвојена 2010. године – Влада Републике Србије).

У документу је препозната важност информационе безбедности и заштите од угрожавања приватности, а посебно поглавље посвећено је информационој безбедности и институционалном оквиру за информациону безбедност, заштити критичне инфраструктуре, борби против високотехнолошког криминала, као и научно-истраживачком раду у области информационе безбедности. Као један од циљева Стратегије одређено је да ће у Републици Србији до 2020. године сви аспекти информационе безбедности бити уређени и формирану одговарајући институционални оквири.

Поред наведених стратешких докумената, важно је имати у виду и друге националне стратегије, а преваходно Стратегију за смањење сиромаштва, Националну стратегију за младе, Националну стратегију за борбу против организованог криминала, Стратегију супротстављања илегалним миграцијама у Републици Србији за период од 2009–2014. године које чине јединствен национални стратешки оквир и представљају елементе за израду Нацрта стратегије, а у циљу јединственог деловања у области целовите друштвене заштите деце.

Кључни актери и секторски механизми за превенцију и заштиту деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији

У периоду након 2000. године успостављени су бројни нови или ојачани постојећи институционални механизми за заштиту деце на националном нивоу:

Одбор за права детета

Народна скупштина Републике Србије је јула 2010. године формирала Одбор за права детета, као посебно стално радно тело Народне скупштине Републике Србије, чији рад је посебно усмерен на јачање надзорне функције у смислу идентификације кључних усвојених закона и стратегија које се непосредно баве питањима заштите права детета и упућивањем захтева ресорним министарствима да поднесу извештај о спровођењу и ефектима тих закона на децу и њихове породице. Због свог значаја, посебно је издвојено праћење Породичног закона и Закона о основама система образовања и васпитања.

Савет за права детета

Савет за права детета Владе Републике Србије је саветодавно тело Владе Републике Србије формирано 2002. године. Задаци Савета су иницирање мера за усклађивање политике Владе у областима које се односе на децу и младе (здравство, образовање, култура, социјална питања), иницирање мера за изграђивање целовите и кохерентне политике према деци и младима, дефинисање препорука за остваривање важних социјалних индикатора у области бриге о деци и предлагање политике остваривања права детета у складу са Конвенцијом о правима детета и Факултативним протоколима уз Конвенцију о правима детета, анализирање ефеката предузетих мера надлежних органа по децу, младе, породице са децом и наталитет, праћење остваривања и заштите права детета у нашој земљи.

Заштитник грађана

Заштитник грађана се стара о заштити и унапређењу људских права, и установљен је у Републици Србији од 2005. године. Заштитник има четири специјализована заменика од 2008. године, међу којима је и заменик заштитника за права детета чија је основна функција унапређење и надзор над применом Конвенције о правима детета у смислу промовисања, унапређења и заштите права детета у Републици Србији, односно извештавања о њиховој примени надзорном телу Конвенције – Комитету за права детета. У АП Војводини, независни надзор над заштитом права детета обавља и специјализовани заменик омбудсмана за права детета. Такође, Одлуком о грађанском браниоцу за град Београд прописано је да грађански бранилац одређује свог заменика који је специјализован за обављање послова који се односе на заштиту права детета.

Национални механизам за координацију активности и креирање политике борбе против трговине људима (укључујући и децу)

Национални механизам се састоји из два нивоа:

Стратешки ниво састоји се од:

- Савета за борбу против трговине људима – Савет представља саветодавно тело Владе и образован је ради координације националних и регионалних активности за борбу против трговине људима, разматрање извештаја релевантних тела међународне заједнице о трговини људима, заузимање ставова и предлагања мера за спровођење препорука од стране међународних тела у борби против трговине људима. Савет чине: министар надлежан за унутрашње послове, министар надлежан за послове просвете и науке, министар надлежан за послове финансија, министар надлежан за послове рада и социјалне политике, министар надлежан за послове здравља и министар надлежан за послове правде;
- Координатора за борбу против трговине људима – Координатор за борбу против трговине људима Савету подноси извештај о раду и упознаје чланове са релевантним извештајима ради предлагања одговарајућих мера. Такође, координатор за борбу против трговине људима председава Републичким тимом за борбу против трговине људима и координира активностима тима;
- Републичког тима за борбу против трговине људима – Републички тим за борбу против трговине људима је мултидисциплинарно тело, које се састоји од представника државних инсти-

туција, невладиних и међународних организација, представља форум на коме се договара дугорочна, вишесекторална и координисана политика борбе против трговине људима. Овакав облик организације Тима пружа могућност за бржу размену информација у вези са активностима предузетим на овом пољу, као и повратне информације о резултатима истих. На овај начин омогућава се планирање и спровођење активности усмерених на превазилажење уочених недостатака у постојећем законодавству, начинима рада или пружању услуга (потенцијалним) жртвама трговине људима. Чланови Републичког тима у складу са својим мандатима спроводе активности у четири радне групе у области превенције, заштите жртава и кривичног гоњења учинилаца: Радна група за борбу против трговине децом – руководилац групе Beosupport; Радна група за превенцију и едукацију – руководилац АСТРА; Радна група за помоћ и заштиту жртвама – руководилац представник Министарства рада и социјалне политике; Радна група за правосуђе и полицију – руководилац групе представник Министарства правде.

Оперативни ниво чине:

- Правосудни органи и полиција
- Служба за координацију заштите жртава трговине људима – Кључна улога Службе је заштита људских права жртава при њиховој идентификацији и током процеса пружања помоћи и заштите. Служба у свом раду свакодневно сарађује са специјализованим организацијама грађанског друштва, полицијом и правосудним органима, као и другим професионалцима и ор-

ганизацијама активним на пољу борбе против трговине људима. Овај модел рада Служби даје могућност креирања флексибилних модела помоћи у складу са индивидуалним потребама жртве. Истовремено, Служба као државна институција, у партнерству са осталим субјектима активним на пољу борбе против трговине људима, гарантује континуирани рад на заштити и помоћи жртвама трговине људима.

У новембру 2009. године потписан је Споразум о образовању Савета за супротстављање илегалним миграцијама између министарстава унутрашњих послова, спољних послова, финансија, рада и социјалне политике, одбране, правде, економије и регионалног развоја и Комесаријата за избеглице. Том приликом изабран је и координатор Савета за супротстављање илегалним миграцијама.

Ресорна министарства

Ресорна министарства за област социјалне политике, образовања, здравља, унутрашњих послова, правосуђа, омладине и спорта, културе, информисања, људска и мањинска права, државне управе и локалне самоуправе представљају значајне механизме за заштиту деце од злостављања и занемаривања, свако из оквира своје надлежности. У тексту који следи посебно се анализира рад појединих министарстава од посебног значаја за предмет Нацрта стратегије:

Министарство унутрашњих послова

У Министарству унутрашњих послова извршење задатака обезбеђено је јединственом организацијом на територији Републике Србије. Послове превенције и сузбијања кривичних дела, где се као оштећени појављују малолетна лица, обављају полицијски службеници криминалистичке, граничне и полиције опште надлежности (међу којима и 1.752 службеника који су стекли посебна знања из области права детета и заштите малолетних лица у кривичном поступку са одговарајућим сертификатима издатим од стране Правосудне академије у складу са чл. 165. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица).

У управама криминалистичке и граничне полиције у седишту министарства, као и у 27 подручних полицијских управа, формиране су специјализоване јединице за сузбијање илегалних миграција, трговине људима и кријумчарења људи, као и превенцију и сузбијања деликата у вези са искоришћавањем малолетних лица у порнографији и проституцији.

У овој области од посебне важности је и улога Одељена за међународну полицијску сарадњу Управе криминалистичке полиције – Националног централног бироа ИНТЕРПОЛ-а Београд који је на основу кореспонденције са страним и домаћим надлежним органима, образовао неколико десетина досијеа који обухватају од једног до више десетина случајева жртава трговине децом, од чега се највећи проценат односио на сексуално злостављану децу. Иначе, Република Србија је званично регистрована на ИНТЕРПОЛ-овој листи држава које се активно односе према наведеној криминалној активности,

и на тај начин домаћи надлежни органи су добили могућности за техничко превазилажење проблема споре комуникације директним повезивањем на ИНТЕРПОЛ-ову ICSE базу података и то у погледу овлашћене размене и анализирања текста, фотографија и односних тзв. „пасп” вредности материјала са садржајем сексуалне експлоатације деце који се дистрибуира путем Интернета.

У формацијском саставу Генералног секретаријата ИНТЕРПОЛ-а основан је Поддиректорат за борбу против трговине људима (Trafficking in Human Beings Sub-Directorate) при коме је формиран Тим за борбу против међународне сексуалне експлоатације деце (ICSE Team). Тим води специјализовану базу података ICSE DB (International Child Sexual Exploitation Database), у којој се налази око пола милиона фотографија, видео и аудио записа са садржајем који приказује сексуално и друго злостављање деце. Ова база података компатибилна је са ИНТЕРПОЛ-овом базом података у којој се налазе фотографије и лични подаци нестале деце. Методологија ИНТЕРПОЛ-а у идентификовању жртава сексуалне експлоатације деце подразумева упоређивање фотографија тих жртава са фотографијама нестале деце, које су државе чланице ИНТЕРПОЛ-а доставиле једне другима у оквиру међународне полицијске сарадње.

У циљу професионалног, етичког и на закону заснованог поступања полиције према малолетним лицима, Министарство унутрашњих послова донело је два обавезујућа документа: Упутство о поступању полицијских службеника према малолетним и млађим пунолетним лицима и Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања.

Министарство правде

Министарство правде, поред осталог, обавља и послове државне управе који се односе и на: кривично законодавство, организацију и рад правосудних органа, статистику и аналитику рада правосудних органа, међународну правну помоћ, односно заступа Републику Србију пред Европским судом за људска права и стара се за објављивање пресуда тог суда које се односе на Републику Србију.

У складу са Законом о уређењу судова, Законом о јавном тужилаштву и Законом о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, првостепена надлежност у кривичним поступцима где се малолетно лице појављује као оштећено, од 1. јануара 2010. године, подељена је између 34 основних (основни суд у првом степену суди за кривична дела за које је као главна казна предвиђена новчана казна или казна затвора до десет година и десет година ако за поједина од њих није надлежан други суд) и 26 виших судова (суде за кривична дела за које је као главна казна предвиђена казна затвора преко десет година – виши суд у првом степену увек поступа у кривичним поступцима према малолетницима), односно основних и виших тужилаштава. Апелациони судови (у Београду, Новом Саду, Крагујевцу и Нишу) одлучују о жалбама на одлуке виших судова и на одлуке основних судова у кривичном поступку, ако за одлучивање о жалби није надлежан виши суд.

Законом о изменама и допунама Закона о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала (2009) предвиђена је надлежност „Посебног одељења за борбу против високотехнолошког криминала Вишег јавног тужилаштва у Београду” за кривично гоњење учинилаца кривичних

дела против полне слободе, која се због начина извршења или употребљених средстава могу сматрати кривичним делима високотехнолошког криминала. У Посебном одељењу за борбу против високотехнолошког криминала Вишег јавног тужилаштва у Београду процесуирање ове врсте кривичних дела обављају 3 заменика јавног тужиоца – руководилац одељења и два његова заменика, који поседују сертификате за рад са малолетним лицима оштећенима.

У јуну 2009. министарка правде донела је Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања. Као специфични циљеви доношења овог Правилника одређени су: 1) допринос успостављању ефикасне и јединствене процедуре која ће осигурати постојање брзог и координираног поступка који штити малолетна лица од даље виктимизације и обезбеђује им одговарајућу помоћ, и 2) допринос остваривању ефикаснијег протока информација између организационих јединица министарства надлежног за правосуђе и правосудних и других државних органа и служби укључених у процес заштите малолетних лица.

У кривичном поступку ради посебне заштите малолетних лица као оштећених изричито је предвиђена посебна специјализација тужилаца и судија. О стицању посебних знања и стручном усавршавању судија и тужилаца који раде у области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица стара се Правосудна академија, у сарадњи са релевантним министарствима, надлежним за правосуђе, социјалну политику, унутрашње послове и Адвокатском комором Републике Србије.

У случајевима када се суди пунолетним учиниоцима 27 таксативно набројаних кривичних дела, а оштећени је малолетно лице, примењују се посебне законске одредбе о његовој заштити. Истрагу, такође, спроводи специјализовани истражни судија, а малолетно лице као оштећени мора имати пуномоћника од првог саслушања окривљеног из реда специјализованих адвоката.

Министарство рада и социјалне политике

Министарство рада и социјалне политике, поред осталог, обавља и послове државне управе који се односе и на: систем социјалне и систем породичноправне заштите.

Систем социјалне заштите који се нормативноправно дефинише новим Законом о социјалној заштити, заснован је на систему, односно мрежи услуга социјалне заштите. Услуге социјалне заштите се могу поделити на услуге у заједници и услуге које се пружају у установама за смештај корисника. По другој подели, можемо говорити о услугама процене (које пружа центар за социјални рад) и директним услугама (које може пружати овлашћени пружалац услуга социјалне заштите). Организација која пружа услуге социјалне заштите мора бити лиценцирана.

Малолетно лице (дете) жртва трговине људима посебно је издвојено као корисник права и услуга социјалне заштите. Као важне услуге социјалне заштите, за предмет овог Нацрта стратегије предвиђене су и: услуге смештаја, пре свега, смештаја у прихватилиште и услуга неодољне интервенције које реализује центар за социјални рад у сарадњи са другим организацијама и службама.

Центар за социјални рад се сматра најважнијом установом у систему социјалне заштите. Њега оснива општина, а више општина може основати заједнички центар за социјални рад. Центар за социјални рад у свом раду примењује метод вођења случаја. Водитељ случаја је стручњак у центру за социјални рад, задужен за конкретан случај који процењује и координира поступком процене потреба конкретног корисника, предузима мере и координира предузимање мера у заштити и подршци кориснику, користећи потенцијале центра и других служби и ресурса у локалној заједници.

У остваривању заштите права детета жртве трговине, као и његове заштите од искоришћавања у проституцији и порнографији и Породични закон предвиђа значајну улогу центра за социјални рад. Надлежност центра за социјални рад, посебно кроз функцију органа старатељства, јесте да обезбеди основну заштиту права и интереса детета одговарајућим интервенцијама породичноправне заштите. Породичним законом предвиђена је и примена института привременог старатељства или обезбеђење привремене заштите деце, њихове личности, права и интереса.

Центар за социјални рад у улози органа старатељства у кривичнопроцесном систему заштите оштећених малолетних лица такође има значајну улогу која се огледа у:

- подношењу кривичне пријаве надлежном јавном тужилаштву;
- сарадњи са јавним тужилаштвом у процесу прикупљања података о учињеном кривичном делу, посебно у улози стручњака који пружају стручну помоћ при испитивању малолетног лица оштећеног;

- давању мишљења суду о последицама кривичног дела по малолетно лице (социјално-психолошке експертизе).

Стручна лица органа старатељства могу се у кривичном поступку појавити и у улози сведока, односно специфичног вештака.

Министарство здравља

Министарство здравља обавља, поред осталог, послове државне управе који се односе на: систем здравствене заштите, систем обавезног здравственог осигурања, других облика здравственог осигурања и доприноса за здравствено осигурање, ближе уређивање права из здравственог осигурања, стручно усавршавање и специјализацију здравствених радника, здравствену инспекцију, организацију надзора над стручним радом здравствене службе, здравствену заштиту странаца, евиденције у области здравства, услове за узимање и пресађивање делова људског тела, као и друге послове одређене законом.

Министарство културе, информисања и информационог друштва

Министарство културе, информисања и информационог друштва, поред осталог, обавља и послове државне управе који се односе и на: систем јавног информисања, праћење спровођења закона у области јавног информисања, праћење рада јавних предузећа и установа у области јавног информисања, праћење делатности страних информативних установа, страних средстава јавног информисања, дописништава и дописника у Републици Србији.

Такође, у надлежности овог министарства је и: утврђивање политике и стратегије изградње информационог друштва; припрема закона, других прописа, стандарда и мера у области електронског

пословања; примена информатике и Интернета; пружање информационих услуга; развој и унапређење академске рачунарске мреже; координација у изради стратешко-развојних докумената на нивоу Републике Србије; развој и функционисање информационе инфраструктуре, као и други послови одређени законом. Из наведеног произилази да је Министарство надлежно да, у сарадњи са осталим органима државне управе, одређује политику развоја информационог друштва, која укључује и информациону безбедност која представља важну компоненту спровођења Стратегије за превенцију и заштиту деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији, посебно у делу јачања националног система превенције и заштите деце од искоришћавања у порнографији злоупотребом информационих и комуникационих технологија.

Министарство просвете и науке

Министарство просвете и науке, поред осталог, обавља и послове државне управе који се односе и на: вредновање рада и надзор над стручним усавршавањем запослених у просвети, унапређењу друштвене бриге о ученицима са посебним потребама, стварање услова за приступ и реализацију пројеката из делокруга министарства, као и других послова одређених законом.

Последњих десет година у образовно-васпитним установама у Републици Србији, уз подршку и координацију Министарства просвете, а у сарадњи са међународним организацијама и организацијама цивилног друштва покренути су и реализују се бројни превентивни програми с циљем побољшања квалитета

комуникације, развијања толеранције на различитости, смањење насиља и конструктивног решавања конфликта. У 2009. години од 840 акредитовних програма 67 (8%) било је усмерено на превенцију насиља у школама, конструктивну комуникацију и развој толеранције. Овим програмима било је обухваћено 7.699 ученика. Током 2010. године (подаци закључно са октобром 2010. године) број превентивних програма је повећан на 81 (10%).

Као један од системских корака министар просвете донео је 2007. године Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама. Године 2008. усвојен је „Оквирни акциони план за превенцију насиља у образовно-васпитним установама”. Године 2009. објављен је Приручник за примену Посебног протокола и приступило се обуци за примену Посебног протокола. Године 2010. донет је и Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање. На основу Посебног протокола и Правилника, а у складу са специфичностима рада, образовно-васпитне установе обавезне су да у годишњем програму рада дефинишу „Програме заштите деце, односно ученика од насиља” и формирају „Тим за заштиту деце, односно ученика од насиља”. У току је израда стандарда за екстерно вредновње рада школа и националних индикатора за праћење насиља.

Министарство за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу

Министарство за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, поред осталог, обавља послове државне управе

који се односе на: заштиту и унапређење људских и мањинских права; систем државне управе и организацију и рад министарстава и посебних организација; матичне књиге, као и друге послове утврђене законом. Управа за људска и мањинска права, као орган управе у саставу Министарства за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, обавља и стручне послове и послове државне управе који се односе на: израду прописа о људским и мањинским правима; праћење усаглашености домаћих прописа са међународним уговорима и другим међународноправним актима о људским и мањинским правима; положај и остваривање надлежности Комисије за испитивање одговорности за кршење људских права; усклађивање рада органа државне управе у области заштите људских права, као и друге послове одређене законом.

Министарство омладине и спорта

Министарство омладине и спорта обавља послове државне управе који се, поред осталог, односе на: систем, развој и унапређење омладинске политике и спровођење националне политике и националне стратегије за младе, стварање услова за оснивање и рад националне и регионалних канцеларија за младе; подстицање развоја омладинске политике и рада канцеларија за младе на локалном нивоу, као и друге послове одређене законом. Министарство омладине и спорта обавља послове државне управе који се односе и на: систем, развој и унапређење спорта и физичке културе у Републици Србији; спровођење националне политике у области спорта и националне стратегије развоја спорта; управни и стручни надзор у области спорта; реализацију и праћење спровођења акционих планова и програма који доприносе развоју

спорта у Републици Србији; стварање услова за већу доступност спорта свим грађанима, као и на друге послове одређене законом.

Остали актери

Републички завод за статистику

Републички завод за статистику обавља стручне послове који се односе на: доношење програма, организацију и спровођење статистичких истраживања, односно израду методологије, прикупљање, обраду, статистичку анализу и објављивање статистичких података; припрему и доношење јединствених статистичких стандарда; развој, одржавање и коришћење републичких административних и статистичких регистара; сарадњу и стручну координацију са органима и организацијама овлашћеним за вршење статистичких истраживања; сарадњу са међународним организацијама ради стандардизације и обезбеђивања упоредивости података; обраду података ради утврђивања резултата избора и референдума на републичком нивоу, као и друге послове одређене законом.

Имајући у виду значај статистичких истраживања, начин прикупљања, вођења, обраде, анализе и извештавања о прикупљеним подацима значајних за предмет Нацрта стратегије, Републички завод за статистику представља кључну институцију за унапређење система у овој области.

Удружења грађана

Удружења грађана имају веома важну улогу у различитим сегментима превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији. Они имају, пре свега, значајну улогу у сензибилизацији јавности, јачању компетентности стручњака, спровођењу истраживања и публиковању истих, односно праћењу стања у овој области и извештавање о истом. Тако је нпр. Центар за права детета током 2009–2010. године координисао активности Коалиције за мониторинг права детета која је припремила, доставила и представила Комитету за права детета 2010. године у Женеви Алтернативни извештај о примени Факултативног протокола уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији (посебно активну улогу у изради Алтернативног извештаја имала су следећа удружења грађана: Београдски центар за људска права, ЈАЗАС, ВеликиМали, АСТРА, АТИНА, Центар за интеграцију младих, Фамилиа и Центар за права детета). С друге стране, удружење грађана Veosupport-ЕСРАТ Србија посебно је посвећено превенцији свих облика сексуалне комерцијалне експлоатације деце и адолесцената. Од 2002. године ова организација има канцеларију за младе у Београду и у још 4 града у Србији. Млади активисти учествују у раду организације на разне начине, укључујући и учешће на светским конгресима (Јокохама, Рио де Жанеиро) и у другим међународним активностима везаним за чланство удружења у глобалној интересекторској мрежи ЕСРАТ International. Од 2002. године удружење грађана Veosupport је умрежено са владиним и цивилним организацијама и бројним медијима, што је значајно допринело успешном деловању у оквиру кровне мреже ЕСРАТ International. Ове активности најзначајније подржава Save the Children Норвешка, а доприносе и домаће владине институције.

Анализа стања и проблема

Деца жртве трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији

Последњих година у Републици Србији је евидентиран пораст домаћих држављана жртава трговине људима, а међу њима и пораст малолетних лица идентификованих као жртве трговине људима.

Не само што је евидентиран пораст „традиционалног” начина трговине децом који је забележен још у бившој СФРЈ у циљу про-сјачења и принудног брака, већ је експлоатација деце попримила и нове забрањивајуће облике, попут сексуалне експлоатације и искоришћавања у проституцији и порнографији, трговине децом ради усвојења и трговине децом ради вршења кривичних дела.

Сиромаштво, ратни сукоби, пораст насиља (посебно у породици) и принудних миграција, транзиција, пораст друштвено неприхватљивог понашања (проституција, вршњачко насиље, малолетничка делинквенција и друго), урушавање моралног система вредности као и развој и злоупотреба савремених технологија, неадекватно реаговање државних органа и свих субјеката друштва, значајно су допринели стварању услова који погодују различитим облицима експлоатације малолетних лица.

Тачни подаци о димензијама, специфичним облицима појаве и карактеристикама деце жртава трговине и искоришћавању деце у порнографији и проституцији у Републици Србији не могу се дати,

с обзиром на то да не постоји јединствен систем евидентирања и праћења наведених појава, а свако од овлашћених министарстава има свој систем евидентирања и праћења. Значајан извор података представљају пројекти и истраживања¹ која су спровеле поједине научне институције и удржења грађана. Међутим, највећи број истраживања односи се на посредна сазнања јавности и стручњака о овим појавама. Подаци више указују на ставове и сензибилисаност јавности него о појавним облицима, карактеристикама и обиму ових појава. Такође, подаци о деци идентификованим жртвама су непоздани јер се најчешће збирно показују резултати који се односе и на жене и на децу.

Према резултатима пописа становништва 2002. године, у Републици Србији (без података за АП Косово и Метохију) малолетна лица чине 19,6% (1.467.273) укупне популације. Малолетна лица женског пола чине 18,5% (714.530) у оквиру опште женске популације, а малолетна лица мушког пола чине 20,6% (752.743) мушке популације.

Деца предшколског узраста (млађа од седам година) чине 6.6% (495.327) популације Републике Србије, а деца узраста од седам до 14 година старости 9,1% (681.443). Особе од 14 до 18 године чине 5,1% (384.862) популације Републике Србије, и то 187.985 малолетница и 196.877 малолетника.

Иако је дуготрајан неповољан друштвени контекст током претходне деценије изложио сва малолетна лица у Републици Србији повећаном ризику од трговине, и искоришћавања у порнографији и

¹ При изради Нацрта стратегије коришћени су подаци релевантних министарстава и институција, истраживања, пројектни извештаји публикације удружења грађана.

проституцији, посебно се издавајају следеће најосетљивије групе које морају бити предмет посебне пажње:

Деца илегални мигранти

У складу са подацима Министарства унутрашњих послова од 2006. до 2010. године, према 9.320 страних држављана предузете су мере због уласка у земљу на недозвољен начин, од којих су 1.043 лица била малолетна. Тренд показује константан раст илегалних прелазака (осим у 2007. и 2008. години), као и висок проценат (преко 10%) малолетних лица у укупном броју евидентираних илегалних миграната.

Година	2010	2009	2008	2007	2006	Укупно
Укупно	4320	2101	764	874	1270	9320
Малолетна лица	300	217	89	185	252	1043

Деца која живе и раде на улици

Према проценама, број деце и младих који живе или раде на улици у Републици Србији креће се око 400, од тога око 200 у Београду. Међутим, може се претпоставити да је овај број неупоредиво већи. Ови млади углавном су лишени било какве организоване помоћи и подршке и у великом су ризику да постану жртве трговине људима.

Нестала и отета деца

Од 2007. до 2009. године, полицији је пријављен нестанак 1.395 малолетних лица, од тога 299 деце (127 женског и 172 мушког пола) и 1.096 малолетника (787 женског и 309 мушког пола). У на-

веденом периоду решено је 1.380 случајева, док је за преосталих 15 малолетних лица (9 женског и 6 мушког пола) за која се за сада не може потврдити да су потенцијалне жртве трговине људима, поступак расветљавања у току. Нестанци деце углавном су повезани са њиховим привременим одсуствовањем или бекством од куће или из установа за смештај корисника, при чему се као најчешћи разлози наводе: неслагања у породици, лоше оцене у школи и утицај вршњачких група.

Када се говори о кривичном делу отмице (чл. 134. КЗ), од 2006. до 2010. године, откривено је и пријављено 13 дела извршених на штету 12 малолетних лица, од тога 6 деце (2 женског и 4 мушког пола) и 6 малолетника (4 женског и 2 мушког пола). Међутим, мотиви извршења не могу се довести у везу са трговином људима/децом.

Деца у поступку реадмисије (деца повратници)

Према подацима Министарства унутрашњих послова од 2008. до 2010. године, у складу са Споразумом о реадмисији и на основу депортације из земаља ЕУ регистрован је повратак 10.087 држављана Републике Србије, међу којима и 1.621 или 16% малолетних лица. Карактеристичан је податак да држављани Републике Србије из Аутономне Покрајине Косово и Метохија чине близу 20% укупног броја депортованих лица. Највећи број малолетних лица држављана Републике Србије враћених из земаља ЕУ био је у пратњи родитеља.

Година	Укупно	Малолетна лица	Малолетна лица женског пола	Малолетна лица мушког пола
2008	2.191	212	96	116
2009	3.442	547	251	296
2010	4.434	862	421	441
Укупно	10.087	1.621	768	853

Деца жртве трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији – подаци полиције

Према подацима Министарства унутрашњих послова из групе кривичних дела инкриминисаних у Кривичном законнику којима се штите деца и малолетници од сексуалне експлоатације и трговине људима, од 2006. до 2010. године откривено је и пријављено 337 кривичних дела. Овим делима су оштећена 303 малолетна лица. У погледу просторне дистрибуције, највећи број кривичних дела регистрован је на територији Полицијске управе за град Београд, затим полицијских управа у Новом Сад, Сремској Митровици, Врању и Крагујевцу.

У последњих пет година евидентан је пораст пријављивања кривичног дела приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију са 9 на 39, као и кривичног дела трговина људима са 29 на 71:

Године 2006. извршено је 11 кривичних дела из члана 184. КЗ, на штету 4 детета (сва женског пола) и 12 малолетница; 9 кривичних

дела из члана 185. КЗ, на штету 11 деце (7 женског и 4 мушког пола); 29 кривичних дела из члана 388. КЗ на штету 14 деце (10 женског и 4 мушког пола) и 20 малолетника (17 женског и 3 мушког пола) и 4 кривична дела из члана 389. КЗ на штету 5 деце (сва женског пола);

Године 2007. извршено је 6 кривичних дела из члана 184. КЗ, на штету 6 малолетница; 5 кривичних дела из члана 185. КЗ, на штету 6 деце (4 женског и 2 мушког пола); 18 кривичних дела из члана 388. КЗ, на штету 4 детета (2 женског и 2 мушког пола) и 15 малолетника (10 женског и 5 мушког пола) и 4 кривична дела из члана 389. КЗ, на штету 4 детета (2 женског и 2 мушког пола);

Године 2008. извршено је 5 кривичних дела из члана 184. КЗ, на штету 5 малолетница; 13 кривичних дела из члана 185. КЗ, на штету 12 деце (10 женског и 2 мушког пола); 18 кривичних дела из члана 388. КЗ, на штету 19 деце (8 женског и 11 мушког пола) и 8 малолетника (7 женског и 1 мушког пола) и 3 кривична дела из члана 389. КЗ, на штету 3 детета (2 женског и 1 мушког пола);

Године 2009. извршено је 8 кривичних дела из члана 184. КЗ, на штету 1 детета (женског пола) и 9 малолетница; 17 кривичних дела из члана 185. КЗ, на штету 12 деце (7 женског и 5 мушког пола) и 5 малолетника (1 женског и 4 мушког пола); 66 кривичних дела из члана 388. КЗ, на штету 15 деце (9 женског и 6 мушког пола) и 33 малолетника (24 женског и 9 мушког пола) и 1 кривично дело из члана 389. КЗ, на штету 1 детета мушког пола;

Године 2010. извршено је 9 кривичних дела из члана 184. КЗ, на штету 1 детета (женског пола) и 9 малолетница; 39 кривичних дела из члана 185. КЗ, на штету 19 деце (10 женског и 9 мушког пола) и 17 малолетника (5 женског и 12 мушког пола); 71 кривично дело

из члана 388 на штету 9 деце (5 женског и 4 мушког пола) и 23 малолетника (22 женског и 1 мушког пола) и 1 кривично дело из члана 390 на штету 1 детета мушког пола.

Учиниоци кривичних дела према деци жртвама искоришћавања у порнографији и проституцији – подаци Посебног одељења за борбу против високотехнолошког криминала Вишег јавног тужилаштва у Београду

Од почетка примене Закона о изменама и допунама Закона о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала, Посебном одељењу за борбу против високотехнолошког криминала Вишег јавног тужилаштва у Београду поднето је 12 кривичних пријава због кривичног дела: приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију из члана 185. Кривичног законика.

Све кривичне пријаве су процесуиране, те од тог броја покренутих кривичних поступака:

- два су окончана правоснажним осуђујућим пресудама Вишег Суда у Београду,
- у три поступка су донете неправоснажне осуђујуће пресуде,
- у три поступка поднети су оптужни предлози Вишем Суду у Београду,
- три предмета су у фази истражног поступка,
- у једном предмету је МУП-у РС упућен захтев за прикупљање потребних обавештења.

Што се тиче полне и старосне структуре учинилаца ових кривичних дела, реч је о 12 пунолетних мушких особа различитих година, међу којима преовлађују лица млађе животне доби – око 30 година.

Деца жртве трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији – подаци система социјалне заштите

На основу анализе доступних података и информација из извештаја о раду центара за социјални рад у Србији,² у периоду од 2006–2008. године бележи се пораст евидентираних жртава трговине. Порасту у укупном броју жртава трговине људима, допринео је повећан број деце жртава.

Следи табеларни преглед евидентираних жртава трговине, са посебним подацима који се односе на децу:

Година	Укупан број жртава трговине	Број/процент учешћа деце	Полна структура	Посебне карактеристике
2006	62	49 деце – 80%	85% девојчице	
2007	103	96 деце – 93%	Доминирају девојчице	Највећи пораст у Војводини
2008	130	89 деце – 68%	64% девојчице	

² Анализа извештаја о раду центара за социјални рад у Србији за 2007–2008. годину, Републички завод за социјалну заштиту, Београд, 2009. година.

Према подацима центара за социјални рад о броју пријава које је поднео орган старатељства за кривична дела која су извршена на штету малолетника, може се закључити да центри, без обзира на широка овлашћења која им даје Породични закон, још увек немају снагу самосталног покретача поступака заштите одређених права детета. У периоду од 2005. до 2008. године, највећи број поднетих кривичних пријава односи се на заштиту права и интереса малолетника од насиља у породици, које у 2008. години чине више од четвртине свих поднетих пријава (26%). За разлику од 2006. године када се бележи благо повећање броја кривичних пријава у односу на претходну годину (за 3,9%), 2007–2008. годину карактерише драстичан пад укупног броја поднетих пријава од 43,4%. Због основане сумње на извршење кривичних дела која се односе на експлоатацију деце (недозвољене полне радње – чл. 182. КЗ, подвођење и омогућавање вршења полног односа – чл. 183. КЗ и посредовање у вршењу проституције – чл. 184. КЗ), у току 2008. године поднето је 11 кривичних пријава, што је повећање од 50% у односу на претходне године. Исти број кривичних пријава (11) у току 2008. године поднето је и због кривичног дела обљубе са дететом из чл. 180. КЗ. Због кривичног дела силовања малолетника (чл. 178. КЗ) у току 2008. године поднето је 9 кривичних пријава, што је значајно повећање од 66% у односу на претходну годину. Значајно је нагласити да, без обзира на широк дијапазон овлашћења органа старатељства у остваривању заштите права детета, у центрима за социјални рад још увек није обезбеђено системско праћење њиховог рада. Поузданост достављених података центара за социјални рад је суспектна због чињенице да се подаци о броју корисника формирају посредно, на основу садржаја рада са њима, као и због могућности различитог тумачења предвиђених

и прописаних активности органа старатељства у остваривању заштите права детета. Овако формиран статистички подаци дају информације само о укупном броју евидентираних жртава трговине у току одређене године, и дистрибуцију у односу на узраст и пол жртве. Због недостатка свеобухватног модела праћења отежано је закључивање о самој појави, специфичним облицима појаве, укључујући и искоришћавање деце у порнографији и проституцији, карактеристикама деце жртава трговине, а самим тим отежано је и креирање политике социјалне заштите у овој области.

Деца жртве трговине – подаци Службе за координацију заштите жртава трговине људима

Према подацима Службе за координацију заштите жртава трговине људима последњих година у Републици Србији евидентира се пораст домаћих држављана жртава трговине људима, а међу њима и пораст малолетних лица. Од марта 2004. године када је Служба за координацију заштите жртава трговине људима започела са радом па до 31. децембра 2010. године, Служба је идентификовала 484 жртве трговине људима од чега је 220 малолетних.

Током 2004. године од укупно 38 идентификованих жртава 14 је било малолетно, што је износило 36.84% (10 женског пола и 4 мушког пола). Идентификоване жртве биле су из Србије (9), Румуније (3), Ирака (1) и Бугарске (1). Слика се последњих година драстично мења. У 2008. години Служба идентификује 55 жртава, од којих је 30 је малолетних, што износи 54,54% (25 женског пола и 5 мушког пола). Осим једне идентификоване малолетне жртве из Македоније, све остале су из Србије. Овај тренд настављен је и у 2009. и 2010. години.

Према појавним облицима трговине људима у периоду 2004–2010. године, појединачан осврт указује да је 68 малолетних жртава било сексуално експлоатисано, док је радна експлоатација забележена у 9 случајева. Када је реч о малолетним лицима којима се трговало ради склапања принудног брака, идентификовано је 15 жртава. Покушај трговине малолетним лицима ради усвојења спречен је у 6 случајева, док је принуда ради вршења кривичног дела евидентирана у случају 3 малолетна лица. У погледу просјачења идентификована је 51 малолетна жртва, а у комбинацији са принудом на вршење кривичног дела идентификовано је још 4 малолетних лица. У 61 случају није било могуће идентификовати појавни облик коме су малолетна лица била изложена, јер је ланац трговине људима био прекинут пре било које фазе даљег експлоатисања.

Подаци о земљи порекла свих идентификованих малолетних жртава нам указују да је држављана Републике Србије било 199, док је страних држављана било 15.

Статус жртве трговине људима Служба даје и потенцијалним жртвама трговине људима, односно особама за које постоје индиције да јесу жртве трговине људима, али су потребне и додатне провере. На овај начин се обезбеђује да лица за која се не може са сигурношћу тврдити да јесу жртве, али има основа за такву тврдњу, не остану без помоћи и заштите док траје процес идентификације.

Година	Број жртава	Пуно-летни	Мало-летни	Ж	М	Србија	Страни
2004.	38	20	18	34	4	20	18
2005.	53	42	11	53	0	32	21
2006.	62	28	34	60	2	46	16
2007.	60	34	26	51	9	48	12
2008.	55	25	30	48	7	49	6
2009.	127	68	59	104	23	114	13
2010.	89	47	42	80	9	85	4

Деца жртве трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији – подаци удружења грађана

Удружења грађана која су активна на пољу превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања деце у порнографији и проституцији, представљају значајан извор података.

У периоду од јануара 2004. до 31. децембра 2010. године АСТРА је путем СОС телефона идентификовала 289 жртава трговине људима. Од овог броја, њих 120 су деца (12 мушког пола и 108 женског пола).

Идентификоване малолетне жртве су у највећем броју случајева биле сексуално експлоатисане (66). Осим тога, њима се трговало

у циљу склапања брака (13), принуде на просјачење (20), радне експлоатације (2). Нису ретки ни случајеви вишеструке експлоатације, као што су: експлоатација у циљу склапања брака или принуда на просјачење праћена сексуалним искоришћавањем, истовремена радна и сексуална експлоатација (7). У периоду на који се ови подаци односе забележена су и 4 случаја продаје деце ради усвојења. У једном броју случајева (8) није било могуће утврдити чему би деца била изложена, углавном јер је ланац трговине био прекинут пре фазе експлоатације. Када говоримо о земљи порекла, од укупног броја деце жртава, укупно 109 су држављани/ке Републике Србије, односно 11 малолетних идентификованих жртава су били страни држављани/ке.

Центар за интеграцију младих се бави децом која живе и/или раде на улици и у периоду од августа 2007. године до децембра 2010. године, њиховим активностима је обухваћено укупно 534 малолетника. Од тог броја 9% (48 малолетника: 25 женског пола и 23 мушког пола) било је или се актуелно налази у ризику од трговине људима. Од укупног броја малолетника који су у ризику од трговине људима, њих 22 (12 женског пола и 10 мушког пола) се у том ризику налази због сексуалног рада/експлоатације. Такође, од овог броја, 7 малолетника припада МСМ популацији,³ у склопу чега су били и жртве искоришћавања у порнографске сврхе (фотографисање).

Од укупног броја малолетника који су у ризику од трговине људима, њих 26 (13 женског пола и 13 мушког пола) се у том ризику налази

³ МСМ популација (Men who have sex with men – мушкарци који имају секс са мушкарцима) је термин који се обично употребљава у епидемиологији за означавање геј популације која је у посебном ризику од ХИВ-а.

због начина живота (живот и рад на улици, бекства из установа социјалне заштите). Укупно 9 малолетника (5 женског пола и 4 мушког пола) су потврђене жртве трговине људима, од чега су 4 малолетнице жртве сексуалне – радне експлоатације.

Када је у питању радна експлоатација/дечји рад, око 80% корисника Свретишта за децу улице је радно експлоатисано и то од стране: родитеља/сродника и/или вршњачке групе. Због страха од могућих последица/санкција у односу на родитеље, већина малолетника негира постојање принуде.

Кроз програм реинтеграције невладине организације АТИНА у периоду од 1. јануара 2004. године закључно са 31. децембром 2010. године, различите видове асистенције добило је 135 корисника/ца. Од укупног броја корисника/ца, 49 су деца и то 44 особа женског пола и 5 особа мушког пола, што износи 36.29% од укупног броја корисника/ца у датом периоду. Од укупног броја малолетника/ца, 44 има држављанство Републике Србије, преосталих 5 су стране држављанке. Када говоримо о појавним облицима трговине људима, у највећем броју случајева малолетне жртве трговине људима су биле сексуално експлоатисане (22), затим жртве трговине у циљу склапања принудног брака (5), принуде на просјачење (4) и радне експлоатације (1). У 17 случајева није било могуће утврдити о ком појавном облику трговине је реч, јер су жртве идентификоване пре фазе експлоатације.

Привремено збрињавање деце жртава трговине у периоду од 2004. године до октобра 2010. године вршено је у Склоништу за жртве трговине људима којим је координирало Саветовалиште против насиља у породици, Београд. Мада концептулано овај

вид збрињавања није одговарао потребама деце жртава трговине, укупно 57 малолетних жртава (53 малолетних лица женског пола и 4 малолетна лица мушког пола) у периоду до половине 2009. године је боравило у Склоништу. Тренутно једино Склониште за жртве трговине људима је Привремена кућа коју води АТИНА, које такође није специфично прилагођено деци жртвама трговине.

Анализа законодавног оквира и система превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији

У вези са неопходношћу предузимања законодавних и других мера за спречавање свих видова сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања деце, као и потребом њихове заштите, посебно у условима повећане међународне трговине децом, дечје проституције и порнографије, односно све израженије злоупотребе рачунарских система и мрежа у циљу регрутовања деце у поменуте сврхе, уочава се проблем недоследне примене међународних норми и стандарда. Извесна кашњење у усклађивању националног законодавства с преузетим међународним, регионалним и билатералним обавезама имају за последицу неуједначеност појединих делова система. Такође, уочава се и да развој националне праксе није у довољној мери заснован на већ опробаним моделима и примерима добре праксе из развијених земаља Европе и света.

У Републици Србији ратификовани међународни уговори непосредно се примењују, и по својој правној снази закони о потврђивању међународних уговора налазе се одмах после Устава. Међутим, непосредна примена међународних уговора се у пракси доводи у питање, како због објективних, тако и због субјективних ограничења, а у највећем броју случајева и није могућа јер већина одредби није самоизвршива (self-executing). Због тога је неопходно да се, у циљу остваривања права детета, обезбеди пуна примена потврђених међународних уговора, пре свега кроз усаглашавање постојећих законских текстова са ратификованим уговорима и доношење нових закона.

Примена нових законских решења иде споро и није увек пропраћена пуном координацијом релевантних министарстава и Народне скупштине Републике Србије, односно доследном разрадом адекватних механизма имплементације.

У оквиру система институција и организација које би требало да служе као подршка заштити деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији идентификован је велики број актера (образовање, здравствена и социјална заштита, полиција, тужилаштво, судство и информисање, као и стручњаци и грађани из области цивилног и приватног сектора) али постоје тешкоће у синхронизовању њихових активности. Не постоји функционалан механизам међусобне координације и размене информација, што за исход има смањену ефикасност како мера превенције, тако и облика заштите деце жртава.

Посебно је критична област деловања пружалаца услуга мобилне телефоније и Интернет провајдера. Поред напора да се уреди „сајбер

простор”, постоји велика могућност експлоатативне употребе Интернета, мобилних телефона и других нових технологија, и улога приватног сектора (Интернет сервис провајдера, мобилних оператера и Интернет кафеа) у сузбијању злоупотреба је од великог значаја, али не постоји до краја уређени законски оквир који би обавезао пружаоце наведених услуга на мере које обезбеђују пуну сигурност деце корисника. Не постоји изграђен систем подршке Интернет провајдерима у Србији како би они ефикасније спроводили мере заштите. Садашњи степен друштвене одговорности бизнис сектора у овој области је више ствар добре воље, личног става и одговорности појединца, него продукт усмерене друштвене акције.

Тешкоће постоје у дефинисању и јединственој употреби основних појмова који се користе за област превенције и заштите деце од трговине, искоришћавања у порнографији и проституцији. Разграничење појмова у делу међународних норми и стандарда, као и њихова имплементација у национално законодавство, често представљају проблем при ратификацији, односно непосредној примени одабраних међународних инструмената (илустративан је појам „дечја порнографија”).

Јавност се сматра значајним делом система превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији. Скромна и ретка истраживања указују на чињеницу да јавност нема довољно знања и информација, пре свега о опасностима од искоришћавања деце у порнографији и проституцији. Процењује се да је и општа друштвена свест о овим питањима недовољно развијена.

Области за приоритетно деловање

Полазећи од анализе међународног и националног контекста, степена развијености законодавног и стратешког оквира, оцене о функционисању националног система превенције и заштите деце жртава трговине, порнографије и проституције, идентификоване су следеће приоритетне области деловања на којима ће се темељити стратешки циљеви и појединачни акциони планови:

Дефинисање и употреба појмова

Дефинисање основних појмова који се користе и њихово разграничење на нивоу међународних норми и стандарда, као и њихова имплементација у национално законодавство, али и у стручни речник, представља први важан корак ка стварању свеобухватног законодавног оквира и недвосмислене комуникације у оквиру теме којом се бави Нацрт стратегије. У области дефинисања и употребе појмова постоји отворано питање дефинисања појма детета, јер законодавство републике Србије нема закон који садржи општеважећу дефиницију појма дете. Оторено је и питање јединствене дефиниције и употребе појмова трговине децом, злоупотребе деце у порнографији и проституцији.

Превенција

Развијање и спровођење целовитих мера превенције у вези са трговином децом и њиховим искоришћавањем у порнографији

и проституцији. Посебно приоритетно питање је недовољна заступљеност систематичних и дугорочних програма превенције за децу из угрожених група (деца са сметњама у развоју, деца са инвалидитетом, деца без родитељског старања, деца из мањинских изолованих друштвених група, деца илегални мигранти, деца у поступку реадмисије, деца која живе и раде на улици, деца без регулисаног правног субјективитета).

Заштита

Ефикасније деловање система заштите деце жртава трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији; механизми идентификације жртве, програми подршке (програми заштите и реинтеграције, склоништа и алтернативних решења за смештај деце жртава); систем за праћење опоравка и ресоцијализације деце жртава и њихових породица.

Законодавни оквир

Област непосредне примене ратификованих међународних уговора; унапређење законодавног оквира за заштиту деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији и механизми за спровођење закона, укључујући мониторинг функцију Одбора за права детета Народне скупштине Републике Србије, Заштитника грађана и специјализованих невладиних организација.

Друштвена свест

Низак ниво свести, како институционалне, тако и индивидуалне међу грађанима, а посебно децом и родитељима о проблему трговине децом и искоришћавања у порнографији и проституцији.

Друштвена одговорност

Развијање повећане одговорности за тему од стране свих релевантних актера, укључујући медије и приватни сектор (Интернет сервис провајдери, мобилни оператери, интернет кафеи);

Сарадња

Област међународне сарадње са релевантним институцијама и организацијама из ЕУ и других земаља; јачање међусекторске сарадње унутар националног система превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији; повезивање различитих актера унутар сектора.

Праћење појаве трговине децом и искоришћавања деце у порнографији и проституцији

Неразвијен јединствен информациони систем за прикупљање података о трговини децом и искоришћавању у порнографији и проституцији; неуједначени критеријуми евидентирања и праћења појава искоришћавања деце.

Едукативни и информативни програми

Област специфично усмерених едукативних и информативних програма, укључујући и заступљеност теме трговине децом и искоришћавања у порнографији и проституцији у редовном школском програму основних и средњих школа.

Развој капацитета

Област перманентног развоја капацитета људских ресурса код свих актера укључених у систем превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији.

Стратешки циљеви

На основу података из описа и анализе стања о трговини децом и искоришћавању деце у порнографији и проституцији у Републици Србији, издвојених приоритетних области, визије жељеног стања у области превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији и опредељења за поштовање права сваког детета да буде заштићено од сваке врсте насиља, експлоатације и искоришћавања, истакнута су два општа стратешка циља:

- Развој стимулативног и безбедног социјалног, нормативног и институционалног амбијента у коме ће бити остварено право сваког детета да буде заштићено од свих облика трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији.
- Унапређење целовитог функционисања и ефикасности свих чинилаца националног система превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији.

Специфични циљеви и мере

Специфични циљеви и мере дефинишу се за специфичне области, на темељу приоритета за период 2012–2016, а у складу са дугорочним статешким опредељењима. Пуна операционализација Специфичних циљева обавиће се кроз три акциона плана (за области превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији).

Стратешки циљ 1

Развој стимулативног и безбедног социјалног, нормативног и институционалног амбијента у коме ће бити остварено право сваког детета да буде заштићено од свих облика трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији.

Специфични циљ 1.1.

Повећање нивоа друштвеног разумевања проблема трговине децом и искоришћавања у порнографији и проституцији, његових облика, последица и механизма које друштво развија у оквиру превенције и заштите.

Мера 1.1.1.

Програми информисања и образовања јавности о размерама, начинима и последицама трговине децом и искоришћавања у пор-

нографији и проституцији и значају сузбијања ових облика насиља над децом.

Мера 1.1.2.

Укључивање средстава јавног информисања (национални јавни сервис и други домаћи и страни медији) у активну промоцију друштвене бриге за децу жртве трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији.

Специфични циљ 1.2.

Даље развијање и унапређење националног законодавног оквира и механизма за спровођење и мониторинг спровођења закона и непосредну примену ратификованих међународних уговора за заштиту деце од трговине и искоришћавања у проституцији и порнографији.

Мера 1.2.1.

Унапређење релевантног законодавног оквира ратификацијом међународних уговора, доношењем нових и изменама и допунама постојећих закона и подзаконских аката.

Мера 1.2.2.

Унапређење механизма за ефикасно спровођење закона и непосредну примену ратификованих међународних уговора за заштиту деце од трговине и искоришћавања у проституцији и порнографији.

Мера 1.2.3.

Јачање мониторинг функције Одбора за права детета Народне скупштине Републике Србије, Заштитника грађана и специјализованих невладиних организација.

Мера 1.2.4.

Информисање јавности о актуелном законском оквиру, укључујући казнену политику према учиниоцима кривичних дела трговине, искоришћавања деце у порнографији и проституцији.

Специфични циљ 1.3.

Јачање целовите друштвене и личне одговорности доносилаца политичких одлука и носилаца јавних и професионалних овлашћења у утврђивању и спровођењу политике заштите деце од трговине и искоришћавања у проституцији и порнографији.

Мера 1.3.1.

Унапређење улоге Националног механизма за координацију активности и креирање политике борбе против трговине људима у примени и унапређењу заштите деце од трговине и искоришћавања у проституцији и порнографији.

Мера 1.3.2.

Јасно дефинисање буџетских алокација за активности које су усмерене на сузбијање трговине децом и искоришћавања деце у порнографији и проституцији.

Мера 1.3.3.

Програми сарадње и укључивања бизнис сектора из сфере услуга мобилне телефоније, Интернет провајдера и Интернет кафеа у активности превенције и заштите деце од злоупотребе информационих и комуникационих технологија за порнографију и проституцију.

Специфични циљ 1.4.

Унапређење постојећих и развијање нових делотворних међународних и националних мултисекторских и мултидисциплинарних механизма за заштиту деце од трговине и искоришћавања у проституцији и порнографији.

Мера 1.4.1.

Успостављање и одржавање програма сарадње и размене са међународним организацијама и мрежама, као и иностраним институцијама које се баве превенцијом и заштитом деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији.

Мера 1.4.2.

Развој и ефикасније функционисање националних мултисекторских и мултидисциплинарних механизма јавног, приватног и цивилног сектора.

Мера 1.4.3.

Примена Општег и посебних протокола на националном и локалном нивоу за заштиту деце од трговине и искоришћавања у проституцији и порнографији.

Мера 1.4.4.

Јачање координативне улоге Републичког тима за борбу против трговине људима.

Специфични циљ 1.5.

Унапређење комуникације релевантних актера и система за прикупљање, извештавање и анализу података о деци жртвама трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији.

Мера 1.5.1.

Усаглашавање основних појмова који се користе у областима трговине децом и њиховом злоупотребом у порнографији и проституцији кроз јасно дефинисање њихове употребе у националном законодавству, укључујући употребу и тумачење од стране стручне и шире јавности.

Мера 1.5.2.

Дефинисање јединствених критеријума и укључивање индикатора везаних за трговину децом и искоришћавање у порнографији и проституцији у редовне секторске системе прикупљања података.

Стратешки циљ 2

Унапређење целовитог функционисања и ефикасности свих чинилаца националног система превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији.

Специфични циљ 2.1.

Развијање и спровођење целовитих мера превенције трговине и искоришћавања деце у порнографији и проституцији.

Мера 2.1.1.

Програми превенције за децу из посебно угрожених друштвених група.

Мера 2.1.2.

Општи програми превенције и едукације за децу кроз образовни систем, систем социјалне и здравствене заштите.

Специфични циљ 2.2.

Унапређење и развој служби и услуга за заштиту деце жртава трговине и искоришћавања у проституцији и порнографији.

Мера 2.2.1.

Унапређење процедура за идентификовање деце жртава трговине, проституције и порнографије, њихову заштиту и помоћ у ре-интеграцији.

Мера 2.2.2.

Повећање ефикасности постојећих служби и услуга за заштиту деце жртава трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији установљавањем специјализованих организационих јединица.

Специфични циљ 2.3.

Јачање капацитета професионалаца из образовно-васпитног система, здравственог система, система социјалне заштите, полиције, правосуђа и невладиног сектора за послове превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији.

Мера 2.3.1.

Развијање и спровођење програма јачања капацитета за запослене у образовно-васпитним институцијама.

Мера 2.3.2.

Развијање и спровођење програма јачања капацитета за запослене у систему социјалне и здравствене заштите.

Мера 2.3.3.

Развијање и спровођење програма јачања капацитета за запослене у полицији и правосуђу.

Мера 2.3.4.

Развијање и спровођење програма јачања капацитета за професионалце и волонтере у невладином сектору.

Специфични циљ 2.4.

Унапређење знања, вештина и квалитета рада стручњака који раде са децом жртвама трговине, проституције и порнографије.

Мера 2.4.1.

Креирање програма и спровођење обука стручњака из релевантних институција, органа и невладиних организација који раде са децом жртвама трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији.

Мера 2.4.2.

Унапређење наставних садржаја у високошколским институцијама, на којима се школују и стручњаци који раде са децом жртвама трговине, проституције и порнографије.

Специфични циљ 2.5.

Развијање активног односа деце према реалним изазовима и њихово укључивање у креирању и реализацији програма за превенцију и заштиту деце од трговине и искоришћавања деце у порнографији и проституцији.

Мера 2.5.1.

Развијање и примена информативних и едукативних активности за децу, базираних на партиципативним основама.

Аранжмани за имплементацију Стратегије

Нацрт стратегије је заједнички производ рада различитих министарстава, институција, тела и удружења грађана, и у том духу се планира и њена имплементација.

Аранжмани за примену Стратегије обухватају: националне структуре и механизме и процедуре уз које ће се осигурати спровођење стратегије.

А/ Националне структуре имају две компоненте:

а/ Управљачке структуре – органи и тела за управљање процесом имплементације Стратегије, и

б/ Оперативне структуре – органи, организације и институције које су задужене за реализацију Стратегије и њених акционих планова.

А/а/ Структуре за управљање процесом имплементације Стратегије су:

- Влада Републике Србије
- Савет за борбу против трговине људима Владе Републике Србије
- Министарство унутрашњих послова

Влада Републике Србије доноси Стратегију, разматра и усваја акционе планове за имплементацију Стратегије и обезбеђује сразмерна буџетска средства за њихову реализацију. Једном годишње Влада Републике Србије разматра извештај о имплементацији Стратешког документа и постигнутим резултатима врши евентуалне измене у приоритетним активностима.

Савет за борбу против трговине људима (у даљем тексту Савет) најмање једном годишње извештава Владу Републике Србије о имплементацији Стратегије (на бази извештаја Националног координатора за борбу против трговине људима), предлаже евентуалне измене у Стратешком плану и приоритетним пројектима.

Председавајући Савета за борбу против трговине људима и Национални координатор за борбу против трговине људима консултују и информишу јавност о процесу имплементације Стратешког плана и обезбеђују транспарентност у раду и адекватну друштвену подршку.

А/б/ Оперативне структуре за реализацију Стратегије

Оперативне структуре за реализацију Стратегије чине сви национални и локални актери: организације, органи, институције, удружења и грађани појединци који имају обавезу утврђену својим мандатом или интерес да се баве темом превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији.

Посебну одговорност за оперативну реализацију Стратегије имају, пре свега: Министарство унутрашњих послова, Министарство правде, Министарство рада и социјалне политике, Министарство

културе, информисања и информационог друштва, Министарство здравља, Министарство просвете и науке, Министарство омладине и спорта, Министарство за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, укључујући њихове организационе јединице и механизме за координацију и сарадњу. Од њих се очекује да сачињавају посебне или допуњују годишње планове како би ефикасније реализовали приоритете који су утврђени Стратегијом и пратећим Акционим плановима за три области: 1. превенција и заштита деце од трговине, 2. превенција и заштита деце од искоришћавања у порнографији, 3. превенција и заштита деце од искоришћавања у проституцији. О реализацији, најмање једном годишње извештавају Националног Координатора за борбу против трговине људима, односно Савет за борбу против трговине људима.

Стратегија истовремено представља и платформу за рад и деловање и других актера који се баве или имају интерес за тему Стратегије (привредни субјекти, професионална и друга удружења грађана), а њихов допринос реализацији Стратегије пратиће Национални координатор за борбу против трговине људима.

Б/ Механизми и процедуре за ефикасну примену/имплементацију Стратегије:

Нацрт стратегије тежи да демонстрира спремност за успостаљање одрживог развоја мера превенције и заштите деце од трговине и искоришћавања у порнографији и проституцији и стога је важно осигурати да сви актери преузму пуну одговорност за њену имплементацију. У циљу обезбеђивања пуне и ефикасне

имплементације Стратегије, поред основних структура за управљање и имплементацију, овим документом се дефинишу и оквирни механизми и процедуре потребни за координацију активности:

- Влада Републике Србије најмање једном годишње разматра извештај о спровођењу Стратегије развоја и усваја корективне мере и акционе планове за наредну годину.
- Савет за борбу против трговине људима, координира спровођење Стратешког и акционих планова и, најмање једном годишње, припрема извештај за Владу Републике Србије.
- Савет, уз подршку Националног координатора за борбу против трговине људима, осигурава да се благовремено, у процесу креирања буџета, презентују акциони планови проистекли из овог Стратешког документа и тако обезбеди финансијска подршка за њихово спровођење.
- Савет иницира регионалну и међународну сарадњу, са циљем размене информација и дефинисања заједничких интереса, програма и пројеката.

Ресурси потребни за имплементацију Стратегије

Имплементација Стратегије с једне стране захтева рационални приступ у коришћењу постојећих ресурса у министарствима и другим носећим институцијама (како материјалних, финансијских, тако и људских), а са друге стране подразумева и потребу идентификовања нових средстава и њихових извора унутар буџета Републике Србије. У условима опште економске рецесије и реалних проблема у буџету, спровођење Стратегије почиваће на принципу реално могућег, а уз додатно ангажовање расположивих ресурса унутар и изван буџета, укључујући расположиве ЕУ ИПА фондове и уз сарадњу и подршку Save the children Норвешке, UN агенције, ИОМ, OSCE и GIZ GmbH (Немачка организација за интернационалну сарадњу) и других донатора.

План праћења и оцена успешности Стратегије

Циљ мониторинга и евалуације Стратешког плана је да се систематично, редовно прикупљају подаци, прати и надгледа процес примене/имплементације и процењује успех Стратешког плана. Сврха мониторинга и евалуације је праћење напретка, побољшање ефикасности и успешности Стратешког плана, али и предлагање измена у активностима на основу налаза и оцена.

Временски оквир: Мониторинг се спроводи континуирано, током спровођења активности или пружања услуга која је предмет праћења, и дугорочно за период на који се прави Стратешки план. Евалуација ће се вршити повремено – периодично и пратиће одређене фазе имплементације Стратегије. Евалуација успешности целокупног документа обављаће се једном годишње и извештај о евалуацији биће саставни део целокупног извештаја о спровођењу Стратешког плана који се подноси Влади Републике Србије и јавности на увид, разматрање и евентуалне корекције. Финална евалуација Стратешког плана обавиће се на крају 2016. године.

Индикатори напретка и успешности одређују се за сваку приоритетну област и на нивоу сваког циља и мере и саставни су део Акционог плана. Стратегија ће користити комбиновано, квантитативне и квалитативне индикаторе како би се дошло до поуздане оцене о коначном успеху.

Методе и технике мониторинга и евалуације: За успешно обављање мониторинга и евалуације Стратешког плана користиће се стандардни сет алатки које су дефинисане Акционим планом у колони: средства верификације.

Носиоци процеса мониторинга и евалуације: Координатор активности мониторинга евалуације је Савет за борбу против трговине људима уз стручну помоћ Републичког тима за борбу против трговине људима и Националног координатора. Сви актери у имплементацији Стратегије и носиоци пројеката, услуга или појединачних активности су у обавези да у складу са општим индикаторима дефинишу специфичне индикаторе и обезбеде њихово мерење током трајања имплементације.

Коришћење резултата мониторинга и евалуације: Примарна сврха прикупљања података и доношења оцена о напретку и успеху је провера заснованости и реалистичности Стратегије и корекције циљева и задатака, уколико је то потребно.

Summary

The Draft National Strategy for prevention and protection of children from trafficking and exploitation of children in pornography and prostitution (hereinafter the Draft Strategy) is comprehensive document that represents the first step in developing a systematic approach to preventing and protecting children from trafficking and pornography and prostitution exploitation.

During 2009, Child Rights Centre, the Republic Team for Combating Human Trafficking and the National Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings have started the initiative of developing the Draft Strategy within the project “Development of the National Strategy for Combating Trafficking in Human Beings Model”. The project was implemented within the Regional Programme for Combating Trafficking in Children, coordinated by Save the Children Norway, with financial support from the Ministry of Foreign Affairs of Norway and the OAK Foundation.

The occurrence of child trafficking and their exploitation in prostitution and pornography is socially more evident and recognisable to the general public as an issue that requires more adequate and efficient systems of prevention and protection. This is also recognised by the Committee on the Rights of the Child which, considering the report of the Republic of Serbia on the implementation of the Convention on the Rights of the Child, gave concluding observations and the recommendation that the Republic of Serbia as a state party for the Convention should draft a comprehensive National strategy to prevent child trafficking and sexual exploitation of children.

In order to prepare the Draft Strategy in early 2009 a Working Group comprised of representatives of civil society organisations (Child Rights Centre, Astra, Atina and Beosupport) and the Government sector (National Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings, Office for the Coordination of protection of trafficking victims, representatives of the Ministry of Interior and the Ministry of Labour and Social Policy) was formed. The working group has finalised a Model National Strategy for prevention and protection of children from trafficking and exploitation of children in pornography and prostitution as a basis for further operationalisation of the strategic goals and measures, and its implementation is expected to improve the existing system.

In 2010 and 2011, in cooperation with the Ministry of Human and Minority Rights, Public Administration and Local Government, Ministry of Interior, Ministry of Culture, Information and the Information Society, Ministry of Labour and Social Policy, the Department for Coordination of Protection of Victims of Human Trafficking, the Higher Public Prosecutor's Office in Belgrade, organisational unit of Interpol for Serbia and associations of citizens Beosupport, Atina and Astra, Child Rights Centre has developed the Draft National Strategy for prevention and protection of children from trafficking and exploitation of children in pornography and prostitution.

The Draft Strategy presents a starting point, the guidelines for the future, but it is open, to changes in line with developments in society and achievement of goals envisaged by the Draft Strategy. Goals and measures defined by the Draft Strategy need further operationalisation, and ensured coordinated and timely implementation which will contribute to improving the existing system.

A prerequisite of the Draft Strategy development was a broad consultative process with representatives of state structures, the leading international organisations and civil society organisations that are active in the field of prevention and protection of children victims of trafficking and exploitation of children in pornography and prostitution in the Republic of Serbia.

The development process was based on a participatory approach of all relevant stakeholders through active participation in round tables, meetings of the working group and expert meetings organised.

The drafting process took into account advanced methodological standards using all available materials. Consulted were the relevant international instruments, documents of the Council for the Rights of the Child and the responsible ministries.

The Draft Strategy consists of standard chapters that define the starting point for its development, determine the projection of desired vision in the field of prevention and protection of children from trafficking and exploitation in prostitution and pornography, sets the basic principles of action, provides an analysis of international and national context, including a review of relevant social actors and a description of the subject area, including the priority fields of action in Serbia. The document establishes general and specific strategic objectives and measures, arrangements for the implementation of the Strategy, including a framework for monitoring and evaluating plan and a section on resources.

The strategic document should be accompanied by making of three operative documents – action plans (for the area of prevention and

protection of children from trafficking, exploitation in prostitution and pornography).

Strategy covers the period 2012–2016.

We believe that the Strategy produced in this manner presents a unique solution in the field of improving the National framework for prevention and protection of children from trafficking and exploitation of children in pornography and prostitution. Thanks to the support and active participation of all relevant stakeholders in making the Draft Strategy and broad consultative process, this comprehensive document is an example of good practice. The special value of the process of drafting the strategy is also the fact that it additionally encouraged a responsible attitude and cooperation of all actors that deal with the matters of prevention and protection of children from trafficking and exploitation in pornography and prostitution.

The Draft Strategy was submitted for further consideration to Mr. Ivica Dačić, Deputy Serbian Prime Minister, President of the Council for Combating Trafficking in Human Beings of the Government of Republic of Serbia, and with the aim to adoption by the Government of the Republic of Serbia.

Although at the moment of preparing this text the Draft Strategy is still under consideration, we believe that this publication will be useful to all organisations, institutions, individuals and services who deal with the issue of prevention and protection of children from trafficking and exploitation of children in pornography and prostitution.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

341.231.14-053.2(497.11)
342.726-053.2(497.11)

Нацрт Националне стратегије за превенцију
и заштиту деце од трговине и искоришћавања
у порнографији и проституцији
Приредиле Ивана Стевановић и Милена Голић
Београд : Центар за права детета, 2011
Београд : Игам
87 стр. ; 20 cm

Тираж 300
Предговор: стр. 5-8
Напомене уз текст

ISBN 978-86-83109-48-7

а) Права детета – Србија
б) Деца – Заштита – Србија

COBISS.SR-ID 186742796

**НАЦРТ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ
ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ И ЗАШТИТУ ДЕЦЕ
ОД ТРГОВИНЕ И ИСКОРИШЋАВАЊА
У ПОРНОГРАФИЈИ И ПРОСТИТУЦИЈИ
(2012–2016)**